

3. Образцов, П. И. Проектирование и конструирование профессионально-ориентированной технологии обучения [Текст] / П. И. Образцов, А. И. Ахулкова, О. Ф. Черниченко. – Орел, 2005. – 61с.

4. Образцов, П. И. Профессионально-ориентированное обучение иностранному языку на неязыковых факультетах вузов [Текст] / П. И. Образцов, О. Ю. Иванова. – Орел : ОГУ, 2005. – 114с.

5. Рощина, Е. В. Функции иностранного языка как учебного предмета в системе обучения в университете [Текст] / Е. В. Рощина // Иностранные языки на неспециальных факультетах : межвуз. сб. – Л., 1978. – С. 3–6.

6. Хусаинова, М. А. Становление профессиональной позиции студентов – будущих менеджеров средствами иностранного языка [Текст]: дис. канд. ... пед. наук / М. А. Хусаинова. – Самара, 2006. – 165 с.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© О.Ф. Белікова, 2009.

УДК 372.464:371.68

**А.О. Борисова**, доц. (ХДУХТ, Харків)

**В.О. Архипова**, ст. викл. (ХДУХТ, Харків)

**Д.О. Буханцев**, ст. викл. (ХБІ, Харків)

### **СИСТЕМА ВПРАВ ДЛІА НАВЧАННЯ АУДІОВАННЮ**

*Досліджено систему вправ для навчання аудіюванню на прикладі однієї з європейських мов, а саме, французької.*

*Исследована система упражнений для обучения аудированию на примере одного из европейских языков, а именно, французского.*

*The article is devoted to the research of the system of exercises for teaching listening comprehension on the basis of French language as sample.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Методи навчання аудіюванню не є ані лінгвістичним, ані методичним дивом нашого часу: вони є відбиттям досягнень сучасної лінгвістики та методики викладання іноземних мов, які підкріплюються особливими можливостями сучасних технічних засобів і технологій навчання іноземній мові. Ще наприкінці позаминулого сторіччя з'явилось багато різновидів прямого методу навчання іноземної мови, на озброєнні якого була також і методика вивчення іноземної мови за допомогою сприйняття іноземної мови на слух.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У методичній літературі досить часто з'являються роботи, які описують сучасні можливості застосування аудіювання як одного з найважливіших

методів навчання іноземних мов на різних етапах. Такі відомі методи-сти як Громова О.А., Бутенко Н.Ю., Буцикіна Н.Є., Рєпина Т.А. та інші приділяють цьому питанню значну увагу. Але, на жаль, подання реальної ситуації стосовно шляхів вирішення поставленої проблеми не завжди повною мірою відображає усі можливості такого методу роботи під час навчання іноземних мов, і особливо це стосується навчання спонтанного мовлення для здійснення активної комунікації з іноземним партнером. Саме цьому інколи вимальовується невірна картина та робляться поспішні висновки щодо можливостей та підходів до застосування аудіювання як методу навчання іноземних мов.

**Мета та завдання статті.** Автори статті ставлять за мету розкрити суть аудіювання як невід'ємної частини загальної методики навчання іноземних мов, висвітлити його переваги, не обминаючи недоліків. Автори розглядають вправи для навчання аудіюванню як систему, що передбачає застосування базових вправ для розвитку та удосконалення механізмів аудіювання та формування відповідних навичок, і комплексних практичних вправ.

Щодо застосування аудіювання як окремого методу при навчанні іноземних мов, не слід переоцінювати його роль та досягнення навчання за даною системою.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Навчання аудіюванню, з урахуванням його механізмів та труднощів, з якими зустрічаються студенти при сприйнятті на слух, а також чинників, від яких залежить усвідомлення змісту мовного вислову, повинне передбачати:

- формування механізмів мовного слуху, пам'яті, ймовірного прогнозування й артикуляції;
- пред'явлення учням автентичної іноземної мови різних джерел з темпом 200-240 складів за хвилину й рівнем складності в межах 60–70%;
- використання ситуаційно обумовлених усних мовних ситуацій;
- вивчення розмовних кліше й повсякденних словосполучень;
- формування навичок і вмінь виділяти ключову інформацію з тексту, представленого до сприймання на слух та утримувати в пам'яті прецизійні слова;
- лінгвокраїнознавчий коментар до текстів, призначених для аудіювання;
- широке використання візуальних та інших опор у вправах.

Якщо друга вимога належить скоріше до відбору навчальних матеріалів та умовам їхнього пред'явлення, то всі інші повинні враховуватися при розробці системи вправ для навчання аудіюванню.

Перш ніж обговорювати самі вправи, нагадаємо обов'язкові умови проведення аудіювання:

- не допускати штучного вповільнення темпу мови, якщо буде потреба збільшувати паузи між ритмічними групами та пропозиціями;
- уникати пред'явлення спрощених навчальних текстів;
- більшість вправ проводити з використанням устаткування аудіо активного типу, що забезпечує постійну активність всіх учнів.

Система вправ для навчання аудіюванню передбачає базову вправу, вправи для формування та удосконалювання механізмів аудіювання та комплексні практичні вправи на просунутому етапі навчання.

Базова вправа «Повторення (іноземною мовою)» відпрацьовує всі чотири механізми аудіювання в комплексі, але вона включає низку навчальних дій і прийомів, які не зустрічаються в практиці аудіювання. Тому базова вправа є не практичною, а підготовчою і передбачається на початковому етапі.

Основна навчальна дія, яку повинні робити студенти, – повторення. На початку студенти повторюють окремі фрази. Це, по-перше, фрази, необхідні для спілкування викладача зі студентами, як, наприклад, *Bonjour, mes enfants!*, *Jouons un peu!*, *Ouvrez vos livres!* тощо. По-друге, це фрази розмовної мови: *Il fait beau aujourd'hui!*, *Comment ça va?*, *A qui est ce stylo?*, *Excusez-moi, je suis en retard!*, *Je le ferai sans fautes* і т.п. При вимовлянні нових для студентів фраз диктор дає їхній переклад на рідну мову. При цьому не можна допускати буквального перекладу, необхідно знайти відповідність із рідної мови. Після перекладу важливо ще раз вимовити фразу французькою мовою, щоб студенти могли її правильно повторити. Наприклад: *Je le ferai sans faute.* — Я обов'язково це зроблю. — і далі повторення фрази студентами: *Je le ferai sans faute.*

Пізніше базова вправа практикується як синхронне повторення тексту для аудіювання. Повторення відбувається не в паузи, а під час промовляння тексту диктором. Якщо це викликає труднощі, то спочатку повторюють текст рідною мовою. Досить швидко формується навичка одночасного слухання та говоріння, що дає можливість переходити до повторення текстів іноземною мовою. Повторення того самого тексту може здійснюватися декілька разів. При першому повторенні допускається збільшення пауз між фразами та значеннєвими сегментами мовлення. Саме повторення може відбуватися по-різному, з відставанням від диктора на 2-3 слова (так легше повторювати) або ж на 5-6, але в кожному разі потрібно починати повторення, не чекаючи закінчення фрази або великої паузи. Якщо повторення нового тексту викликає

значні труднощі, можна дозволити попередньо його прочитати і навіть дозволити тримати перед очима при першому повторенні іноземного тексту.

Коли студенти навчаються повторювати французькі тексти без особливих труднощів, темп мовлення диктора, величину відставання тих, хто вивчає іноземну мову, від тексту диктора можна буде варіювати.

Вправа «Повторення (іноземною мовою)» є базовою не тільки тому, що вона використовується на початку навчання аудіюванню, але й тому, що допомагає відпрацювати одночасно всі чотири механізми аудіювання: мовний слух, оскільки відбувається багаторазове слухання іноземної мови; пам'ять, тому що повторення чужого мовлення, так ще в умовах її звучання, вимагає утримання в голові звукових комплексів; артикуляцію – у зв'язку з необхідністю повторювати іноземні слова; ймовірніше прогнозування – оскільки кількаразове прослуховування того самого тексту не може не фіксувати в пам'яті студентів логічні та вербальні зв'язки.

Вправи розрізняються по механізмах аудіювання, які необхідно відпрацювати. Для розвитку мовного слуху передбачаються наступні вправи:

*Аудіювання із зоровою опорою.* Під час аудіювання студентам пропонується іншомовний текст, який вони мають прослухати. Іншомовний текст демонструється фраза за фразою на екрані монітора аудітора. У крайньому випадку, можна використовувати друкований текст. Пізніше замість демонстрації іншомовного тексту аудіювання кожної фрази (двох фраз) випереджається перекладом відрізка тексту, який прослуховується.

*Спрямоване аудіювання.* Аудіювання фраз або коротеньких текстів французькою мовою із завданням виділити те або інше мовне явище. Наприклад: «Слухайте текст і піднімайте руку тоді, коли мова йдеться про дію, яка відбулася у минулому», «Зверніть увагу у процесі аудіювання на слова *apercevoir* і *guetter* та скажіть як вони перекладаються», «Прослухайте двічі фразу та скажіть яке слово пропущене про повторному читанні», «Прослухайте текст і заповніть пропуски в аналогічному письмовому тексті».

*Усний переклад на слух з іноземної мови.* Студенти усно перекладають невеликі фрази, які вони прослуховують через певні інтервали. Інтервали варто поступово зменшувати. В іншомовні фрази важливо включати важкі для розуміння на слух слова й граматичні явища, наприклад слова-омоніми, умовний спосіб, абсолютні дісприкметникові звороти.

Для розвитку оперативної пам'яті передбачаються наступні вправи:

*Підготовлене аудіювання.* Мається на увазі аудіювання на основі самостійно опрацьованого студентами тексту. Письмовий текст попередньо читається дома, а в аудиторії пропонуються речення французькою мовою за змістом цього тексту. Речення можуть правильно відображати його зміст і тоді студенти підтверджують це відповідними репліками: (*c'est juste, d'accord, c'est ça* тощо). Речення можуть спотворювати зміст, і у цьому випадку подаються репліки заперечення (*vous avez tort, ce n'est pas ça, pas du tout* тощо).

*Мікροреферування.* Вправа вчить виділяти ключову інформацію в тексті, збільшуючи тим самим ємність пам'яті. Вона починається з роботи над письмовим текстом на рідній мові. Завдання вимагає від студентів язиком коротше висловити основну думку тексту. Так, наприклад, газетне повідомлення: «У пресі вказують, що в одному невеликому містечку біля Нью-Йорка страйкують робітники чотирьох заводів, що виробляють літаки для військового відомства США. За заявою представників профспілки, у конфлікті беруть участь 1200 чоловік» – може бути сформульоване в такий спосіб: «Страйк 1200 робітників на чотирьох авіаційних заводах біля Нью-Йорка». Варіанти запропонованих студентами формулювань обговорюються на занятті, і кращий з них пропонується як зразок.

Пізніше аналогічна робота проводиться з іноземним текстом, спочатку при зоровому сприйнятті, а пізніше в процесі аудіювання.

*Вправа на прецизійні слова.* Нагадаємо, що до прецизійних слів відносяться числівники, дні тижня, назви місяців і власні імена. Числівники виділяються в особливу вправу. Прецизійні слова не викликають у більшості випадків конкретних асоціацій, тому вони погано утримуються в пам'яті. Вправа має на меті створення у студентів конкретних асоціацій із найбільш часто вживаних прецизійних слів. Залежно від характеру прецизійних слів і відповідно організації роботи з ними виділяються дві групи слів (крім числівників). По-перше, дні тижня й назви місяців, а по-друге – власні імена. Конкретні асоціації з назвами днів тижня й місяців створюються у випадку, якщо вони укладаються в послідовний ряд з початку тижня або року до їхнього кінця. Тому студенти прослуховують іноземною мовою назви днів тижня, або місяців, а реагувати на них вони повинні порядковим номером прецизійного слова французькою мовою. Практично це виглядає таким чином: *mardi – deux, vendredi – cinq или novembre – onze, mars – trois*.

Спочатку опрацьовується одна група слів (наприклад, назви місяців), а потім інша (дні тижня), а на завершення обидві групи пропо-

нуються одночасно на розкид: *septembre – août, mercredi – juin – jeudi – samedi – mai...* Темп пред'явлення назв місяців і днів тижня поступово наростає.

Для власних імен відбираються імена широко відомих діячів (наприклад, *de Голь, Ромен Ролан, Жоліо-Кюрі*), географічні назви, що важко піддаються розумінню (*Pays-Bas, Terre Neuve, Aix-la-Chapelle*) або національні реалії (*Quartier Latin, les Invalides*) та ін. Студенти отримують завдання підготувати повідомлення про Латинський квартал у Парижі, про фізика Жоліо-Кюрі, острів Ньюфаундленд; вказується, де можна знайти відповідний матеріал, якщо його немає в підручнику. Надалі, для того, щоб закріпити отримані відомості, періодично проводяться опитування по вивченим національним реаліям, географічним назвам і найбільш відомим діячам культури, науки тощо.

*Вправа з числівниками.* Вона не тільки розвиває оперативну пам'ять, але й відпрацьовує гнучкість мислення, сприяючи знаходженню оптимальних шляхів до осмислення матеріалу, які необхідно сприйняти. Вправа полягає в записі (цифрами) числівників, які викладач вимовляє французькою мовою. У середньому пред'являються 8-10 числівників, після чого один зі студентів зачитує французькою мовою те, що він записав. Помилки виправляють товариші по групі, вирішити сумнівні випадки допомагає викладач. Потім пред'являється наступна група цифр і т.д. (усього 4-0 груп). Запис числівників є візуальною опорою та сприяє створенню їхнього зорового образу.

У разі пред'явлення числівників важливо враховувати труднощі в слуховому сприйнятті цифр. Починати треба з найпростіших числівників – від 1 до 20. Ці цифри зазвичай не викликають труднощів, тому перехід до наступного шабля здійснюється швидко. Наступний шабель – це числа від 20 до 69. Темп диктування варіюється залежно від можливостей середнього студента. Далі йдуть числа від 70 до 99, які викликають уже значні труднощі, тому що їхні французькі позначення осмислюються рідною мовою як арифметичні дії (наприклад, 72 – шістдесят і дванадцять, 97 – чотири рази по двадцять, десять і сім). Цифри від 100 (200, 300 і т.ін.) до 169 (269, 369 і т.ін.) сприймаються на слух легше, ніж від 70 до 99, тому їх варто повторювати якомога довше. Числівники 100-69 краще пред'являти упереміж із цифрами 70-99, наприклад: 631, 109, 87, 242, 73, 333, 70, 518. Останній шабель труднощів – тризначні цифри, що кінчаються на 70-99.

Для розвитку механізму ймовірного прогнозування передбачаються наступні вправи:

*Робота над словосполученнями.* Словосполучення, на відміну від слова, є носієм змісту. Знання змісту словосполучень дозволяє

сприймати їх цілком і опиратися на них. Вони стають, таким чином, значеннєвими віхами для розуміння тексту цілком. Робота над словосполученнями проходить у два етапи. На першому етапі відбувається активне ознайомлення зі словосполученнями. Для цього студенти отримують завдання типу: «Підберіть словосполучення, що вживаються з дієсловом *prendre (faire, mettre та ін.)*»; «Знайдіть якомога більше визначень до слів *homme, personnalité, savant, honneur, succès*»; «Назвіть словосполучення зі словами *temps, tête, mal*». Після виконання завдань результати роботи студентів перевіряються за уроці. У разі потреби викладач доповнює відібрані студентами словосполучення.

На другому етапі вживання словосполучень автоматизується у вправах на переклад. Для цього студентам пропонується ряд словосполучень українською мовою для перекладу на іноземну, які вимовляються у постійно зростаючому темпі. Наприклад, це може бути така вправа: «Сідати в автобус — поїхати на метро — зайняти місце — видатний письменник — ковзатися — займатися спортом — поїхати на трамваї — пекуче — великий політичний діяч — велика честь — провести канікули — показувати кінофільм — вражати — ходити на лижах — займатися гімнастикою — гарна погода — відчувати страх — мати успіх...»

*Вправа на матеріалі ситуаційних кліше.* Нагадаємо, що ситуаційні кліше — це стереотипні вислови, які відтворюються механічно у відповідній мовленнєвій ситуації. Розуміння таких кліше пов'язане зі стандартною ситуацією. Тому вправа має на меті зафіксувати зв'язки: ситуація—кліше. Для цього студентам пред'являється ситуація, а від них вимагається відреагувати на неї відповідним ситуаційним кліше. Ситуація може пред'являтися як описи: дошка в аудиторії брудна, а викладачу потрібно на ній щось написати. Викладач каже: «*Effacez le tableau*». Ситуацію можна створити через діалог, який відтворюється за допомогою технічних засобів навчання:

- *Il ne nous reste que deux jours à Pans!*
- *C'est le Sacré-Cœur qui m'intéresse aujourd'hui.*
- *C'est la butte Montmartre qui porte la basilique du Saéré-CuMir!*
- *Alors il faut gagner Montmartre!*
- *Et comment? Je l'ignore complètement.*
- *Voilà un agent, adresse-toi à lui!*

*Вправа в логічному розвитку задуму.* Мається на увазі, поперше, завершення початих диктором фраз. Наприклад: *Je n'ai pas vécu moi-même la suite des événements et il ne m'est pas possible...* по-друге, мається на увазі завершення коротеньких текстів. Наприклад: *René*

*Laennec, médecin français a inventé le stéthoscope, appareil pour ausculter les malades. Un jour il regardait les gamins jouant au milieu de la cour avec une poutre. «Qu'est-ce que vous faites là? - demanda-t-il. — C'est un jeu, monsieur, on communique.— Comment? — Vous n'avez qu'à écouter». Laennec colla son oreille contre la poutre...*

Вправа у визначенні змісту тексту за заголовками. У цій вправі необхідно віддавати перевагу тим заголовкам, які несуть більше інформації, наприклад: «Les frères Lumière», «Semaine française à la télévision», тощо. Після отримання наступного заголовку студенти аналізують його, а потім іноземною мовою пропонують свій варіант тексту з таким заголовком.

Залишається останній механізм аудіювання — артикуляція. Цей механізм опрацьовується під час виконання базової вправи — повторення слів та фраз іноземною мовою, а також спеціальних фонетичних вправ, передбачених для формування навичок правильної вимови.

Як уже згадувалось, формування та удосконалення механізмів аудіювання завершується комплексними практичними вправами. Вони називаються комплексними, тому що мають на меті відпрацювати одночасно всі механізми аудіювання. У той же час це практичні вправи, оскільки відтворюють усі операції, властиві аудіюванню в умовах повсякденного життя.

Комплексна вправа в аудіюванні полягає в систематичному прослуховуванні спеціально підібраних і записаних різними дикторами текстів з наступним контролем розуміння їхнього змісту. Тексти вправи підбираються та записуються з урахуванням градації складності текстів по наступних параметрах: величина тексту, пред'явник тексту, мовні труднощі тексту.

Робота з комплексною вправою в аудіюванні починається після того, як завершено роботу з базовою вправою «повторення іноземною мовою» та ведеться деякий час паралельно із окремими вправами, які стосуються механізмів аудіювання. Величина тексту коливається в межах 1000-1200 слів у перші роки навчання у вищому навчальному закладі, а наприкінці курсу збільшується до 2500 слів. Пред'явник тексту або диктор — спочатку викладач, потім інші особи з гарною іншомовною вимовою. Останній цикл текстів доцільно підбирати із записаних виступів іноземців.

Ступінь складності тексту для аудіювання частіш усього визначають інтуїтивно. Але це ненадійний спосіб. Краще її визначити шляхом виведення коефіцієнта складності тексту, тобто встановлення середньої кількості труднощів на речення. До мовних труднощів при аудіюванні французького тексту відносять: довжину речення (речення,



які перевищують середню довжину французького речення, тобто 42,8 складів, вважаються важкими); кількість незнайомих слів, кількість прецизійних слів, наявність складних граматичних явищ, абстрактний характер речення. Для визначення коефіцієнта складності тексту їх потрібно підрахувати та розділити загальну кількість складних моментів на кількість речень. Тексти з коефіцієнтом складності менше 1 є легкими, а більше 1 — важкими.

Особливе значення в комплексній вправі в аудіюванні мають завдання на контроль розуміння змісту прослуханих текстів. Саме ці завдання дозволяють варіювати вправами та направляти увагу учнів. Надаємо декілька варіантів такого завдання:

— зробіть французькою мовою коротке усне (письмове) резюме прослуханого тексту;

— прослухайте коротке резюме тексту та скажіть, що не відповідає змісту;

— складіть план прослуханого тексту;

— на підставі прослуханого тексту підтвердіть наступні тези;

— прослухайте текст та дайте відповіді на наступні запитання;

— сформулюйте основну ідею прослуханого тексту.

Комплексна вправа в аудіюванні періодично практикується до кінця навчання. Її доцільно використовувати як домашнє завдання із наступним контролем на занятті.

**Висновки.** Усе сказане вище приводить до висновку, що послідовне застосування системи вправ для навчання аудіюванню відіграє досить значну роль у методиці викладання іноземних мов.

Базова вправа на першому етапі та комплексна вправа на інших етапах дозволяють опрацювати всі механізми аудіювання. Деякі з вправ призначені для тренування окремих механізмів аудіювання. Вони можуть варіюватися викладачем залежно від рівня навченості та здатностей студентів для того, щоб забезпечити їхню загальну мовну підготовку і сформулювати все саме найсуттєвіше для розуміння іноземного тексту при сприйнятті на слух.

Усне мовлення відрізняється від письмового усиченням, відсутністю правил нормативної граматики, словами-паразитами, наявністю паралінгвістичних засобів спілкування. Усне мовлення включає говоріння й аудіювання як види мовної діяльності. Основними мовними механізмами, які забезпечують розуміння усної мови, є мовний слух, пам'ять, імовірнісне прогнозування та артикуляція.

Численні перешкоди ускладнюють процес аудіювання. Тому комунікація здійснюється не на рівні значення слова, а на рівні висло-

влення, зміст якого визначається як зміст мовного витвору в конкретній ситуації.

#### *Список літератури*

1. Бутейко, Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні [Текст] / Н. Ю. Бутейко. – К. : КНЕУ, 2003. – 362 с.
2. Буцикіна, Н. С. Французька мова як друга іноземна [Текст] : навчальний посібник / Н. С. Буцикіна. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 235 с.
3. Васильчик, О. К. Французька мова для усіх [Текст] / О. К. Васильчик. – К. : НМЦВО, 2003. – 556 с.
4. Миньян-Белоручев, Р. К. Методика обучению французскому языку [Текст] : Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности «Иностранный язык» / Р. К. Миньян-Белоручев. – М. : Просвещение, 2001. – 224 с.
5. Репина, Т. А. Французский язык в свете теории речевого общения, [Текст] / Т. А. Репина. – СПб. : С.-Петербургский ун-т, 2007. – 354 с.
6. Сулова, Ю. И. Говорите по-французски: Пособие для развития навыков устной речи, [Текст] / И. Ю. Сулова, Н. Н. Абрамова. – М. : МГУ, 2008. – С. 341.

Отримано 15.03.2009. ХДУХТ, Харків.

© А.О. Борисова, В.О. Архипова, Д.О. Буханцев, 2009.

УДК 371.3:81'253

**А.О. Колесник**, канд. техн. наук (ХДУХТ, Харків)

**Т.В. Грабар** (ХЕИУ, Харків)

### **ЗАГАЛЬНІ ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ У ГАЛУЗІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

*Розглянуто загальні труднощі перекладу текстів у галузі методики викладання іноземних мов. Дослідження проводилось на основі аналізу оригінальних наукових текстів, які відбирались з урахуванням їх здатності найбільш яскраво проілюструвати труднощі перекладу у зазначеній галузі.*

*Рассмотрены общие трудности перевода текстов в области методики преподавания иностранных языков. Исследование проводилось на основе анализа оригинальных научных текстов, которые отбирались с учетом их способности наиболее ярко проиллюстрировать трудности перевода в указанной области.*

*General difficulties of texts translation in the field of teaching foreign languages are considered. Research was conducted on the base of analyses of original scientific text in the field of teaching foreign languages. The texts were selected with taking into account of their ability of bright illustration of translation difficulties in this field.*